Verklarende woordenlijst

Alhoewel veel zorg werd besteed aan deze woordenlijst,
zijn suggesties en opmerking steeds welkom via een e-mailtje
naar webmaster@vaartteater.be

VERKLARENDE WOORDENLIJST

A

Achter Hiermee wordt de ruimte rondom het speelvlak bedoeld: technische ruimten, kleedkamers, grimeerkamers, artiestenfoyer. "Achter" is taboe voor al diegenen, die niet direct met de voorstelling te maken hebben.

Accessoires Niet-functionele zaken, zoals juwelen.

Achterdoek Het doek waarmee het toneel aan de achterzijde wordt afgesloten. Zie ook [rondhorizon]

Achterklap Samenkomst van de spelers en alle medewerkers van een productie om over de voorbije toneelproductie na te praten bij een drankje en/of een versnapering.

Acteren Letterlijk (Latijn) : "spelen", toneel spelen, gebaren maken, uitbeelden.

Afgaan 1) Het toneel verlaten;
2) Het heel slecht doen en daardoor voor joker staan.

Afwikkeling Dat gedeelte in het toneelstuk, waarop de handeling zich naar het einde spoedt.

Akte Bedrijf, onderdeel van het toneelstuk.

Articulatie Het nauwkeurig en duidelijk vormen van spraakklanken, waardoor de verstaanbaarheid wordt vergroot.

Attributen Zie [rekwisieten]

Auditie Voorspelen om te laten zien, wat je aan toneelkwaliteiten in huis hebt.

B

Bak De orkestbak: de verdiepte ruimte vóór het toneel waarin een orkest of combo de voorstelling begeleidt.

Bijrol Een rol (niet één van de hoofdpersonen) in een toneelstuk die minder nadrukkelijk op het toneel aanwezig is. Er zijn redelijke grote maar ook piepkleine bijrollen. Maar elke rol in een stuk is belangrijk en maakt de voorstelling.

Black-out
1) Donkerslag. alle toneelverlichting gaat in één keer abrupt uit waardoor het volslagen donker wordt op het toneel;
2) Iemand weet absoluut niet meer wat hij of zij moet zeggen of doen op het toneel.

Blijspel Toneelstuk waarin mensen en de dingen die die mensen doen, ondergaan of beleven van vrolijke, soms zelfs lachwekkende kant bekeken worden.

Brug Een voorziening, hoog in de kap van een theater, waardoor de theatertechnici gemakkelijk in staat zijn om de toneelverlichting te richten.

Brochure Tekst van een toneelstuk in gedrukte vorm.

C

Casting Het bezetten van rollen door de juiste personen, die voldoen aan eisen die de rollen stellen.

Changement Décorwisselingen tussen de bedrijven of scènes door.

Coulissen Vast of beweegbaar zijstuk van het décor, ook wel gevormd door de friezen.

Cour Is de rechterzijde van de scène, vanuit de zaal gezien.

Credits De naamsvermelding in het programmaboekje van al diegenen die aan een toneelproductie hebben meegewerkt.

Cue Teken of aanwijzing.

D

Decor Het totaal aan toneeluitrusting die de plaats voorstelt waar het verhaal zich afspeelt.

Dialoog Samenspraak tussen twee of meer personen.

Dictie Wijze waarop men woorden voordraagt of uitspreekt.

Doek Gordijnen of grote lappen linnen of ander materiaal waarop voorstellingen geschilderd zijn, die een bepaalde omgeving uitbeelden of die een sfeer van een stuk onderstrepen.
Ook de standaardkreet om het voordoek te laten sluiten.

Donderplaat Een buigzame metalen plaat, die opgehangen wordt en dan met een handgreep onderaan heen en weer wordt bewogen, waardoor het karakteristieke geluid van een donderslag wordt bewerkstelligd. De donderplaat produceert prachtige geluiden, maar is min of meer in onbruik geraakt doordat effectgeluiden meestal van cd of tape komen.

Dood repeteren of spelen Zodanig vaak en/of langdurig repeteren, dat iedereen op de bewuste scène is uitgekeken en er niets nieuws meer in kan ontdekken. Het beste is zo een scène een tijdje te laten liggen en er later met frisse moed opnieuw aan te beginnen.

Doorloop De repetitie waarop het hele stuk van voor naar achter wordt gespeeld.

Dragende rol Zie [hoofdrol]

Drama De verzamelnaam voor alle toneelstukken in ieder genre.

Dramaturgie De regels, de leer, de theorie en de uitwerking daarvan van de dramatische kunst.

Driewandentoneel Het meest bekende toneel op dit moment De drie wanden zijn de achterzijde van het toneel, de andere twee worden gevormd door de zijwanden. Er ontbreekt één wand en daardoor kunnen de toeschouwers zien wat zich op het toneel afspeelt.

E

Edelfiguratie Figuratie met een zinnetje tekst. Bv. een postbode die zegt "Er is een brief voor u".

Eenakter Toneelstuk in één bedrijf. Tijd en plaats van handeling zijn vaak beperkt tot één tijd en één plaats.

Ensceneren zie [mise en scène]

Entr'acte iets wat tussen twee bedrijven gebeurt. Een intermezzo of de pauze tijdens een voorstelling.

Epiloog afsluiting, naspel. Oorspronkelijk de slotrede die na een Grieks treurspel werd gehouden. Een epiloog wordt vaak gebruikt om een samenvatting te geven van oftewel hetgeen men gezien en gehoord heeft, oftewel samen te vatten, wat er na het stuk gebeurd is (en wat het publiek dus niet te zien heeft gekregen).

Episch toneel verhalende toneelvorm.

Expositie het begin van ieder toneelstuk, omdat hierin kennis wordt gemaakt met de plaats van handeling en met de rolfiguren.

F

Fade in/out intensiteit van lichtniveau of geluidsvolume geleidelijk opvoeren/terugbrengen.

Farce een dolkomische vertoning, een klucht.

Figuratie degenen die op het toneel verschijnen, zonder echter teksten te hoeven zeggen. Hooguit moet er op bepaalde moment gejuicht of gemord worden.

Friezen de doeken, waarmee het zicht op de verlichting boven het toneel wordt afgeschermd. De eerste fries vanaf het publiek gezien wordt de 'manteau' genoemd.

G

Generale de generale repetitie is de laatste repetitie voor de première. Op deze repetitie is men gekleed en geschminkt alsof het een echte voorstelling betreft. Ook moet het hele décor, alle belichting en rekwisieten nu voldoen aan de eisen zoals tijdens de voorstelling.

Grimeren het met behulp van schmink aanpassen van het echte gezicht aan dat van de uit te beelden rolfiguur.
Het effect moet zo natuurlijk mogelijk zijn zodat de mimiek van de speler niet verborgen wordt onder dikke lagen make-up.

H

Hoofdrol Dragende rol, het belangrijkste element in het toneelstuk.

I

Imiteren navolgen, nabootsen, nadoen.

Improvisatie het ter plaatse bedenken en uitvoeren van teksten en handelingen zonder dat daarvoor vastgelegde regels zijn.

Ineenzetting zie [mise en scène]

Infini zie [rondhorizon]

Inhangen 1) vóór de voorstelling: de doeken, décorstukken en lampen op de juiste wijze aan de trekken bevestigen
2) tijdens de voorstelling: een bepaald doek of opgehangen decorelement naar beneden laat komen.

Interactie de wijze waarop rolfiguren met elkaar omgaan, elkaar beïnvloeden, op elkaar reageren enz…

Intonatie melodie in zinnen brengen en door beklemtoning de bedoeling van de tekst verduidelijken.

Italienne (Italiaantjes) tekstrepetities. Ieder zegt zijn tekst zo snel mogelijk op. Het gaat hier niet om intonatie, maar puur om de woorden en zinnen. Het tempo moet zo hoog zijn, dat de medespeler amper de tijd heeft om zijn of haar zinnen helemaal uit te spreken.

J

Jardin linkerzijde van de scène, vanuit de zaal gezien.

Jeune premier degene die de jonge mannelijke hoofdrollen vertolkt.

K

Kap het gedeelte boven het toneel, waarin alle niet gebruikte trekken met doeken worden gehesen, totdat ze nodig zijn.

Kappen het schrappen van woorden, zinnen, tekstgedeelten.

Kleedster degene die er voor zorgt dat alle kleding proper en gestreken voor elke voorstelling klaar ligt, die eventueel verstelt en helpt bij snelle verkledingen.

Klucht een blijspel, waarin alles om de vette lach draai. Teksten en situaties zijn ontleend aan een soort uitvergrote werkelijkheid.

Komedie zie [blijspel]

L

Lezing– , eerste De repetitie waarop het stuk voor de eerste maal, zittend aan tafel, hardop wordt gelezen. Soms leest de regisseur het stuk voor, soms de spelers zelf.

Lichtkot Technische ruimte van waaruit licht en geluid geregeld worden.

Lichtplan
1) Een exemplaar van het manuscript waarin staat aangetekend welke verlichting moet worden gebruikt, wanneer het wijzigt, enz...
2) Een plattegrond waarop is aangegeven waar welke lampen staan en hangen.

Lijsttoneel Zie [driewandentoneel]

Links/rechts Toneelaanwijzingen worden altijd gegeven bezien vanuit de kijkrichting van het publiek. Links betekent dus links vanuit de zaal gezien, ook wel 'jardin' genoemd.

Locatie Plaats waar een voorstelling gegeven wordt: dat kan een theater zijn, maar ook een klaslokaal of andere plaats.

Loge Aparte ruimte met zitplaatsen voor toeschouwers.

M

Merde Be– en aanmoedigende kreet voor aanvang van een voorstelling.

Mimiek Gelaatsuitdrukking: emoties door het gezicht weergegeven.

Mise en scène De plaatsbepaling van acteurs in het speelvlak, wat ze doen, hoe en waarheen ze lopen, welke bewegingen ze maken.

Mistmachine Een apparaat dat voor een op mist lijkende rookontwikkeling zorgt. Beste resultaten worden bereikt door de droogijs-mistmachine (ijs=-80°C).

Monoloog Toneelstuk, meestal in één bedrijf, te spelen door één persoon.

Motoriek De manier van bewegen, lopen, gaan en staan.

N

O

Oortje Een oortelefoontje in de oorschelp dat vrijwel onzichtbaar is. De speler krijgt door middel van een bijbehorend ontvangertje/zendertje waar nodig zijn tekst ingefluisterd.

Open doek (je) 1) Een spontaan applaus door het publiek nadat men een bijzondere acteerprestatie of fraai toneelbeeld heeft meegemaakt.
2) Overkoepelende vereniging voor het amateurtheater, als enige erkend door de Vlaamse Gemeenschap.

Opgeven Opgooien Het voorzeggen (voorfluisteren) door de souffleur.

Opkomen Het toneel betreden.

Orkestbak Zie [bak]

Ovatie Slotapplaus van forse omvang van een tevreden publiek.

Ovatie, staande Een ovatie waarbij het kennelijk zeer tevreden publiek spontaan rechtstaat en daarmee zijn waardering uitdrukt voor de geleverde prestatie.

Overacting Overdreven spelen, met teveel pathos, te grote gebaren, teveel emoties.

P

Pathos Bombastis, hoogdravend, gezwollen, met sterke gemoedsaanduiding.

Pipo Een theaterspot, die voorzien is van een diafragma, waardoor de lichtbundel kan worden vergroot of verkleind.

Plan Vroeger deelde men de toneelvloer op in plannen die genummerd werden vanaf de zaal. Op het eerste plan mocht alleen de hoofdrolspeler staan, op het tweede plan alleen de belangrijke bijrollen en op het derde plan degenen met de allerkleinste rollen.

Plankenkoorts Faalangst; komt in de beste families voor, zelfs bij de allergrootsten in het vak.

Poten De gordijnen aan weerszijden van het speelvlak die het de toeschouwers beletten om te zien wat zich in de coulissen afspeelt.

Praktikabel Een verhoging; een podium op een podium.

Première De allereerste voorstelling.

Présence De aanwezigheid van een persoonlijkheid op het toneel.

Productieleider Organisator; verantwoordelijk voor het technisch slagen van een toneelproductie.

Proloog Voorspel dat dient als inleiding op het te spelen stuk.

Programmatie De verzameling van alle producties tijdens een toneelseizoen, met cast en speeldata.

Q

R

Rechts/links Toneelaanwijzingen worden gegeven bezien vanuit de kijkrichting van het publiek. Rechts betekent dus rechts vanuit de zaal gezien en wordt ook wel 'cour' genoemd.

Regieassistent Hulp van de regisseur, zijn rechterhand.

Regisseur Degene onder wiens leiding men het stuk instudeert.

Rekwisieten Alle zaken die op het toneel aanwezig moeten zijn als aankleding van het decor of die in het stuk gebruikt moeten worden.

Repertoire Lijst van stukken die een toneelgezelschap in het verleden gespeeld heeft.

Rondhorizon Een hemelsblauw gebogen achterdoek met grote ruimtelijke werking; toegepast bij stukken die zich in de openlucht afspelen.

Rookmachine Zie [Mistmachine]

S

Sabam Vereniging die de belangen (auteursrechten) behartigt van auteurs, artiesten, componisten en uitgevers.

Scenario Schema van de opeenvolging der scènes.

Scène Onderdeel van een bedrijf.

Scèneregisseur Zie [Toneelmeester]

Schijfjes De gekleurde materialen, die gebruikt worden om het licht van oudere type spots te veranderen.

Schmink Make-up, speciaal voor theatergebruik.

Script Draaiboek, manuscript.

Sergeanten Grote kromme spijkers die in de scharnieren van delen van een decor worden gestoken om zo deze stukken tot één geheel samen te voegen.

Souffleren Uit het Frans: fluisteren of voorzeggen.

Speelplan Een overzicht waarop is aangegeven wanneer welke voorstellingen waar worden gespeeld.

Stil spel De wijze van reageren, zonder tekst, op dingen die door anderen worden gezegd of gedaan.

Stilstaan Een voorstelling staat stil wanneer één of meer spelers op het toneel niet meer weten wat te zeggen of te doen.

Subtekst De subtekst omschrijft de emotie van waaruit de feitelijke tekst van de rolfiguur voortkomt.

Synopsis Korte beschrijving van de inhoud van een stuk (samenvatting).

T

Tafereel Zie [Scène]

Teksthulp Zie [Souffleur]

Terzijde Een stijlfiguur, waarbij de acteur plotseling uit de scène treedt om zich direct tot het publiek te richten.

Toi toi toi Zie [Merde]

Toneelbeeld De totale aankleding van een voorstelling: décor, meubilair, rekwisieten.

Toneelkritiek Beoordeling over gespeelde toneelstukken.

Toneelmeester Persoon die zorgt voor de decoraties en de verandering daarvan tijdens het toneelspel.

Track Zie [Plankenkoorts]

Tragedie Treurspel.

Tragikomedie Een blijspel met echter ook minder vrolijke kanten; een toneelspel met een lach en een traan.

Trekken Metalen buizen boven de toneelvloer waaraan lampen, doeken, gordijnen en décorstukken worden bevestigd.

Try-out Proefvoorstelling(en) vóór de première. Vooral om na te gaan hoe de voorstelling op publiek overkomt zodat nog aanpassingen kunnen gedaan worden vóór de première.

U

V

Voorspelen 1) Auditeren
2) Voordoen. Een regisseur kan bv. voorspelen hoe een bepaalde scène gespeeld moet worden.

Voorzegger Zie [Souffleur]

W

Wacht(woord) Woord of gedeelte van een zin, dat dient als aanknopingspunt voor opkomsten of het zeggen van teksten.

Wegspelen Een andere speler overvleugelen en ervoor zorgen, dat hij niet "in zijn spel" komt door hem bijvoorbeeld regelmatig niet te laten uitspreken.

Witjes Pauzes in de tekst (gedachtepauzes, effectpauzes,..).

X

Y

Z

Zakken Het voordoek sluiten.

Zetstuk Een los decorstuk, dat ergens vrijstaand op het speelvlak wordt geplaatst.

Zwemmen Het fout brengen van tekst, en improviseren, op zoek naar de juiste lijnen tekst.